

1860

18 14/I 60

Mnohovážený pane učiteli!

Přiloženě odesílám několik kněh; část jich, a sice *Básně Růžičkové – Pohorskou vesnici – Kytku básniček – Báchorky – Deklamovánky – Dárek pilné mládeži a Benjamina Franklina*, odevzdal mi jistý spanilomyslný národovec pro školní mládež, ponechaje mně na vůli, kam a komu to dáti. – Používajíc tohoto dovolení, posílám je mladým mojim krajanům do školy, kamž jsem i já chodívávala, a přeju si, pane učiteli, abyste *Básněmi Růž[ičkové] a Pohorskou vesnicí* [podělil] dvě z nejhodnějších žaček vyšší třídy, *Kytkou a Báchorkami* dvě z nejpilnějších žaček nižší třídy. – *Dárek pilné mládeži – Deklamovánky a Franklina* rozdělte třem nejspořádnějším žákům. – Vy nejlépe věděti budete, pane učiteli, kteří z Vašich žáků si těch dáreků zaslouží; netřeba tedy, abych více něco určovala, prosím jen o to, abyste mně potom jména oněch žáků a žákyň sdělil. – Ostatních několik kněh přidávám prozatím pro školní knihovnu z mých kněh, snad se Vám přece pro někoho hodí. – Později seberu Vám více a také jsem řekla Řezáčovi, aby Vám tam něco poslal. – Povídal, že jste mu dlouho již nepsal? – Babičku a Pohorskou vesnici, co jsem Vám slíbila pro knihovnu poslati, nepošlu Vám již, poněvadž budou od počátku března vycházeti moje spisy, dílem nové, netištěné ještě, a dílem co bylo již tištěno, to ale také opravené. – Bude jich, pokud určití mohu, na osm svazků, desítiarchových, ve větším formátu, než se posud u nás beletristické knihy vydávaly. – Vydávat se budou v Lito-myšli a nakládatelem je tamější impresor a kněhkupec A. Augusta, který teprv odnedávna od starého Turečka to přejmul. – Je mladý ještě muž, podnikavý, zámožný a horlivý Čech a chce nyní vydávati jen české knihy, a tudy obrátil se i na mě s žádostí, abych mu přenechala vydání

mých spisů, k čemuž jsem se tedy uvolila, an je solidní nakladatel. – Při prvním svazku bude moje podobizna. Myslím tedy, že Vám to bude milejší, když Vám potom pošlu exemplár těch spisů. – Bude také velmi pěkné vydání. – Mimo to budu u něho vydávati cyklus všeslovenských pověstí; srbskými začnu a českými dokončím. Bude to slovenských druhé a českých třetí vydání, neboť první svazky ani těch, ani oněch nejsou již k dostání. – Budou vycházeti v tomtéž formátu jako spisy moje, ale nebudou s nimi záviseti. –

Jak jste se beztoho z novin dověděli, měly se vydávati politické české noviny, ale nedostali dovolení. – Prof. Zelený, nakladatel, byl sám ve Vídni, a když mu řekli, že proti tomu nebudou, zadal, a – nedovolili. – Ty sliby těch pánů nahoře – to jsou samé chyby! – Posla z Prahy, předposlední svazek, také zabavili – proto, že tam je zmínka o Havlíčkovi! – Ten chudák Bělák, on beztoho již tolik se naplatil pokuty a má jen škodu při tom časopise, ač je velmi dobrý. – Také poslední číslo Humoristických listů je zabaveno. – Byla tam vtipná pohádka, jak dvě armády ptáků proti sobě bojují, jedni vyhrávají, druzí prohrávají, zkrátka je to vtip na italskou vojnu, ale tak trefný, že každý pozná, kdo to a kdo to je, a všechny ty hlouposti našich generálů jsou v tom vylíčeny. Bude mít s tím velkou opletačku redaktor, a škoda bylo by, aby mu je zapověděli, což ale tak lehkou nejde. Jsou nyní pěkně vydány a mnohem lepší, než byly. – Nedávno dostali také důtku, stálo v nich něco o *německých myších*, což se vykládalo jakožto *Aufreizung der Nationalitäten!* – Ale schillerovská slavnost, od vlády poručená, aby se Deutschlandu zavděčila, – to nebyla *Aufreizung!* – To rozjítřilo tehdejší české studentstvo tak, že se to posud neupokojilo a na dvě strany rozstoupilo, českou a německou, a to zavdalo také příčinu, že se dává zase na Čechy více pozor. – Strachují se, aby nenásledovali i u nás příkladu Uhrů. Jungmanna den úmrtí, jak jste asi též v novinách četli, slavil se velmi slavně; byla to ovšem demonstrace proti Schillerové slavnosti, ale měla ten dobrý

účinek, že se ustanovilo postaviti Jungmannovi pomník, a sice skvostný. Měl státi na Františkánském plácku před kostelem. Socha 10 střeoviců vysoká, buď z litiny, buď z bílého mramoru, měla státi na žulovém podstavci. Model k ní dělati měl náš sochař Levý, zdržující se v Římě. – Vše bylo již zařízeno, schůzky se držely, ale když se žádalo o dovolení, – nedostali je, že prý to jen demonstrace! – Tak jsme všude odbytý a jedno nepráví za druhým se nám činí. Avšak doufejme, vrátí se i nám lepší časy, jakož se vrátily i jiným národům! – Zde panuje veliká rozhorčenost mezi veškerým lidem, neboť nejsou žádné výdělky, žádná úvěra, žádné peníze, velké daně a velká drahota ve všem; – nejloajálnější lidé přejí si, aby tomu byl konec jakýkoli, hůř nemůže již být, nežli je. – Ani boháč nemůže nyní říci, že nebude žebrákem, neboť není nikdo svého jmění jist. – Co říká u vás lid tomu všemu? Co soudí o té svobodě obchodu a řemesel? – Boháči a židé budou míti z toho nejlepší užitek, ale řemeslníci přijdou s tím docela na mizinu. – K takové svobodě patří lepší časy a potom hlavně vzdělaný řemeslnický stav. Měli nám dáti dříve dobré školy obecné na základě národním a školy průmyslné a potom svobodu řemesel a obchodu. – Zle nohoum pod nemoudrou hlavou! –

Radila bych Vám, pane učiteli, držeti si *Obecné listy*, co vydává letos Řezáč a prof. Mayer. Oznámení a předplacení četli jste zajisté v Pražských novinách. Je to velmi praktický časopis a veliká v něm rozmanitost, takže v něm každý několik zrněk najde – učitel, řemeslník, hospodář, měšťan, pán – žena i děvče i žák. – Také Obrazy života mají letos jinou tvář a jiné také jádro budou míti, pěknější a zdravější, a pěkné ilustrace. Bude je vydávat také Augusta, v Lito-myšli. Neruda zůstane sice redaktorem, ale nebude nimi jedině vládnout, a potom bude míti jiných přispívatelů. – Mohli byste se na ně předplatit, nyní mají lepší pověst. – Vůbec se ta naše literatura navzdor nátiskům a konfiskování hýbe; – máme také kolik původních dramát, z nichž se dvě již provozovala na divadle. –

Právě viděla jsem první číslo Posla z Prahy v novém kabátu, je jako Obrazy života a má také dobře spořádaný obsah. Posel by zasloužil více podpory, za jedno má vždy pěkné články a potom je také Bělák co člověk šlechetná duše. Obětoval na to svůj podíl i svou veškerou snahu a má jen škodu, a přece to drží, aby se neřeklo, že se u Čechů nic neudrží, že nemají čtenářů ani peněz na takový časopis! Tak mluví o nás Němci a mají pravdu, neboť by mohly všechny české časopisy míti dobrého odbytu, – kdyby se v každé obci a v každém městě několik exemplářů, a byť jen jednoho neb dvou časopisů, odbíralo. – Sojka, redaktor Jasoně, se u mne ani neukázal, co jsem přijela, buď se mne stydí, anebo se bojí, že bych mu pověděla do pravdy. – Tací redaktoři dělají nám ovšem ostudu, a co horšího, že znechuťňují lidu předpláceti se na české spisy! –

Vaši milou choť pozdravujte srdečně, a jestli se ještě z Říma nevrátila, přeji, aby těžká její cesta šťastně se skončila. – Paní a panu Pytašovi vyřídíte prosím moji úctu. – Také od Jaroslava mám vyříditi pozdrav; musí nyní pilen býti, aby nahradil, co na venku promeškal, tak jako i já denně do půlnoci psáti musím. –

Pozdravujíc Vás, zůstávám s úctou

Vaše přítelkyně

Božena N.

15/1

Drahá Katinko!

Přicházím s prosbou. Poslala jsem na začátku tohoto týdnu část rukopisu do Litomyšle mému nakládateli a žádala ho, aby mi poslal honorár napřed, že potřebuji peníze, abych tedy mohla bezstarostněji dále pracovat. Dosud ale neposlal mi ani peněz, ale slyším, že sem ty dni přijede. – Jsem ale v takové nesnázi, že nemohu na něho čekat. Honorár, co jsem státi ještě měla u N., jsem si vybrala, a tedy nezbývá mi žádná jiná [pomoc] než si zatím pár zlatých vypůjčit, an můj muž s revisemi také ještě hotov není. Chodila jsem včera celého půldne, ale nikdo nemá groše, ač by mně to mnohý rád byl udělal. – Nerada Tě obtěžuju, Katinko, ale udělala bysi mi veliký [dar], kdybys mi půjčila 2 fr., neboť myslím nanejdéle v úterý buď list dostanu, aneb sám přijede. – Kdyby ale přece něco do toho přišlo, že bych Ti je nemohla ten týden vrátit, tedy zajistě 25/1, a jen pod tou výjimkou Tě o to prosím, jinak bych si nikdy útočiště k Tobě nemohla vzít. – Byla bych raději sama přišla, ale jsem i churavá, i na mysl sklíčená.

S úctou Tvá upřímná

Božena

B[lahorodému] pánu, panu dr. Janu Palackému!

Čtyři žáci zdejší malířské akademie, Maixnerův bratr, jistý Müller, Klíč a můj syn Jaroslav, rádi by šli po velikonoci do mníchovské akademie malířské, alespoň na půl léta, aby se v tamější škole u znamenitých mistrů důkladněji vzdělali a pracovati směli každý dle svých schopností, což, jak slyším a vidím u syna, v zdejší akademii pedantickými metodami ztíženo je a také žádná příležitost, aby se schopností žákův vyhovilo, takže jim konečně všecka chuť k umění odpadne a že zůstane potom mnohý schopný žák, z něhož mohl při lepším navedení mistr se státi, vždy jen pouhým nedoukem.

Jedná se tedy hlavně o to, co by asi jedenkaždý potřeboval na cestu a na živobytí toho půl léta, – a skrze to se na Vás, pane doktore, obracím s prosbou, abyste si neobtěžoval zpravit mne o tom. Co Vy spotřebujete, nemůže ovšem měřítkem býti pro ně, an nemá žádný z nich bohaté rodiče; jen tak při skromnosti co by asi museli míti? Malý byt se sprostým jen nábytkem, v postranní třebas ulici, *strava* též jen sprostá, jaké jsou zvyklí, a potom prádlo – co by to vše měsíčně stálo? – Potom co cesta, přes Drážďany, na poslední třídě by stála a nepřišlo-li by to o mnoho laciněji, jeti přes Budějovice na Linec a potom po Dunaji? – Také Vás ještě prosím, abyste mně věděti dali, jsou-li tam jaké *školní* platy, potřebují-li odtud *vysvědčení* od profesora a budou-li tam o velikonoci přijmutí?

Všickni čtyři jsou hodní chlapi a Češi a plní horlivosti zdokonaliti se; ať prý by i trochu hladu a nouze měli! – Jaroslav je druhý rok v akademii a je v modelu; Enghert ho chválí i korektor Maixner. Byla bych ho raději modelérem viděla, ale on jinak nechtěl, tedy jsme mu povolili. Bude-li možné, aby do Mníchova přišel, bude to pro něho

nejen velmi prospěšné, ale také zkouškou jeho schopnosti; jestli tam dobře neobstojí, slíbil mi, že nechá malířství a že bude modelérem. – Co mne doma stojí, to dávala bych mu i tam, na více nemohu se mu ovšem uvoliti; mimo to má slíbenou podporu na toho půl léta od známého jednoho přítele našeho. – Ještě prosím udati mně, jak vysoké je ážio na naše peníze v Bavořích? –

Nezazlete mně, že Vás obtěžuju s takovou komisí; činím to v důvěře k Vaší dobrotě a zdvořilosti, s kterou jste se vždy ke mně choval, a věduoc také, že Vás neomrzí, navzdor Vaším vážným a přísným studiím, věnovati chvílku mé prozaické žádosti. –

Se srdečným pozdravením Vaší milé choti zůstávám
s úctou a šetrností Vaše

Božena Němcová.

V Praze 16/I 60

V Řeznické ulici čís. 1360/II.

5/2 60

Milý Karle! Jestlipak jsi vzpomněl, že byl včera můj den narození? Je mi 40 let; už mne nebudete tak dlouho mít, jako jste mne měli! – Změnilo se u nás, milý Karle, všelicos poslední čas, ale než o tom začnu, musím Ti něco jiného říci, a sice že bude rekrutýrka, jak se povídá. Je-li tomu tak, tedy Ti asi pas nedají – a bylo by lépe bývalo, abys byl ani o něj nežádal. – Jsi také dílem sám na tom vinen, že jsi tak dlouho neposílal vandrovní knížku, s takovou věcí nesmí se odkládat, zvlášt v Rakousku, kde je každou chvíli jiný pořádek a žádný zákon. Dají-li Ti ho, budeš muset hledět, abys ten rok vyfoukl někam, kde ho nebudeš potřebovat. – Také jsem očekávala od Tebe neb od Hansmanna zprávu skrze ten odvod, a jestli jsi se dal tam prohlídnout a co Ti stranu toho řekl? Psal jsi o vyraženích, a o tom nejdůležitějším ani muk, a proto jediné jsi tam jel. – Že jsi tu mapu Doře koupil, byla zbytečnost, mohl sis, když jsi měl tolik peněz nazbyt, raději koupit za ně cigárovou tašku beze všech parád, což beztoho není moderní, každý tovaryš takovou má. – A Dora holečku má celý den co dělat dílem s úlohami a dílem správou, a kde by na to vzala, – to stálo by takové štykování a potom udělání 6 f., a to kdoví jestli ne víc, kdepak by je vzala, – tedy nežádej na ní takovou věc – to není Aida. Takové presenty si nechte na lepší časy, až si jeden i druhý budete moct více vydělat, ale ne dávat presenty za kolik zlatých a nemíti dobrou košili a všelikou potřebu. – Kdybych *já měla* zbytečných peněz, byla bych jí dala na to, jediné proto, aby Ti v slovu dostála, ale u nás je nouze o groš; dnes nemám ani krejcar zbytečný, ani pivo večer nedeme mít, a je pátého a je činže. – Víš beztoho, jak to u nás chodí, a táta je nyní jako čert. – Proto se také zlobím

na Tebe, že za marné věci vydáváš peníze, místo co bys každý krejcar šetřit měl, abys raději oděv a prádlo si zjednal, když bys musel odejít zase. – Já vím, co jsi dostal od p. Daňka, a když jsem se Tě ptala, řekl jsi 5 f. – A jak jsi mě obelhal s tím, tak s jiným, a tolik peněz jsi promrhal zde i tam zbytečně, a viděl jsi, jak se nám zle vede, a žádal jsi přece na nás, a já dala poslední groš a trápila se pro Tebe, a to Ti ani nenapadlo, kde to matka vzala. – Kdybys měl i malý plat, když máš stravu, můžeš si vždy něco uschránit – a já vím, že nemáš ani groš – a že prokouříš každý den kolik krejcarů, jako jsi to zde dělal. Tak nebudeš mít nikdy nic a bude z Tebe bídný člověk konečně, když zvykneš na takové marné věci, které Ti zdraví kazí a za něž vyhodíš peníze, které bys měl na něco potřebnějšího vynaložit. – Až budeš mít 1000 f. ročně, potom si dělej, co chceš, a to nesmíš ještě flauze dělat. – Ty jsi se urazil mým předešlým listem, ale já vím, co vím, a co matka mám právo pravdu Ti říci a Ty máš mi děkovat, když Tě napomenou, né se urážet. Já Ti zajisté křivdu neučiním, ale že jsi marný a že jednáš často velmi lehkomyšlně, to nezapírej. Co píšeš, že bys doma byl zkažen býval, tomu nerozumím, ale dost zle, když jsi neměl tolik důvěry ke mně, abys mi to řekl, a tolik rozumu vystříhat se tomu, co by Tě bylo zkazilo. – Jarouš je mezi dost rozpustilou chasou v akademii, ale on nedá se zkazit a poví mi všechno. – Když si vydělá pár šestáků za kreslení aneb sedění co model, stěradá si to do divadla, to je jediný jeho luxus – že jde každou neděli do divadla a někdy na šálek kávy do kavárny, aby si prohlídl ilustrace novin, cigáro kouří jen tenkrát, když je od někoho dostane. – A nemá žádnou dobrotu doma – stravu máme sprostou, to víš – oblek nemá také žádný, jen to, co měl, pilný musí také být a do nocí v akademii být a doma potom neslyší od táty celý čas kalého slova, jen nadávky a vyhánění z domů. – A nemysli, že by si také všelicos nepřál a nechtěl mít, ale on umí si to odepřít, a ty ne. – Ty punčochy dostaneš, dva páry jsou již podštrýkovaný, a ještě jeden pár – a pošlu Ti je. – Byl bys je

dávno dostal, kdybych byla měla peníze, – ale nitě holečku jsou drahé, na ty tři páry, a podštrykovaný jen, stály nitě 1 f. 20 kr., teď posláním, tak si to počítej, co jen taková maličkost stojí. Že jsem Ti vánočku neposlala, to se nediv, ta by draho byla přišla po poště. Kdybych to byla věděla, když jsi tam jel, jak to bude drahé, něco poslat, nebyla bych Ti to slíbovala; to by bylo zbytečné. – My neměli také jen jednu v troubě pečenou a černou rybu k večeři a kousek smažený – mehlspeis žádný a každý jedno jablko, protože bylo jedno jablko za 3 kr., a ne velké. Na Boží hod měli jsme zajíce a to byly celé svátky. Na Štědrý den spravovala jsem po večeři Jaroušovi kalhoty a děti a Manka hrály o ořechy; těch bylo kopa za 20 a za 18 kr. Ježíška nedostali nic, protože jsem neměla sotva na tu večeři, táta nedal nic. – Vzpomněli jsme na Tebe, že se budeš mít lepší než my. – Co se výše uvedených změn týče, dávám Ti vědět, že se s tátou rozvedu, ne právně, ale obapolnou naší vůlí. – Co jsem zkusila a jak se táta povždy ke mně choval po těch 23 let, co jsme spolu, to Ti nemusím povídat, tolik úsudku máš, abys to mohl posoudit, kdo měl pravdu a jestli jsem si toho od táty zasloužila. – Abych Ti vše povídala, čím se táta proti mně prohřešil, to není třeba, ale je toho tolik, že bych s tátou nebyla ani rok bývala, kdyby nebylo vás; že jsem si to nechtěla vzít na svědomí, abyste přišli do cizích rukou a na mě někdy nařikali. Trpěla jsem tedy pro vás, co málokterá žena vytrpěla, neboť při mojí povaze je to hrozná věc, býti s hrubým, divným takovým mužem 23 let. – Abych nemusela záviseti se vším od táty a donucena potřebami všelikými poslední léta, stala jsem se, jak víš, spisovatelkou, co mně, jak máš toho přesvědčení, více vynáší než kterákoli jiná práce, kterou bych konati mohla při mé slabé nátuře, ku př. šití, a že jsem si s tím kolik set vydělala, to se dá lehkou spočíst, a že jsem jedině proto podporu dostala odleckud, to Ti také známo, neboť pouze co finanční komisarku nebyl by mě nikdo podporoval v neštěstí. To ale táta všechno neuznává, všechno je mu málo, všechno zbytečná práce, a týrá mě neustále

za to a mám dělat služku a pradlenu. Služku mám pustit a Dora má chodit večer pro pivo, anebo má jít sloužit. S Jaroušem ani nemluví a každý den vyhání ho, že ho živit nebude, a ba že ho dá odvést a takové věci; s tou revisí trvalo to až do nynčka, co měl nedodělanou, než šel vloní do Maierhofnu. A tak aby měl ustavičně peníze v kapse a na tabák a do kavárny a do hospody, nechtěl nic dát na stravu mimo měsíčný peníze. Kam to stačí, vydáme za oběd 1 fr., a nic za to; na stravu jedině spotřebuje se měsíčně 50 f. s prádlem a uhlím; nyní je švec – jsou všeliké potřeby, správký, činže, cingroš, takže každý měsíc se vším 60–70 f. [se] potřebuje. Kde to vzít? – A táta dá mi pensí 30 f. a jestli asi 3–4 f. k tomu. To ostatní musím já zaplatit. – Jestli si to vypůjčím, musím to 25. splatit a nezůstane mi zase nic. Já bych si to ovšem vydělala, kdybych měla pokoj k psaní. Ale od rána do večera jen křik a váda a nadávky a t., že by se člověk zbláznil z toho. Jaká to potom práce? – Jak jsem Ti psala, že jsem udělala kontrakt na vydání mých spisů s Augustou, – myslela jsem, že budu mít přece jistý vždy honorár a že si budu moct v čas potřeby i něco napřed vzít. Ale nevím nyní, jestli z toho co bude; poslala jsem mu návrh, jak to chci, a posud nemám odpověď. Tuším, že mu, an si vzal najednou mnoho kněh k nakládání, peněz se nedostává, neboť mají nyní kněhkupci velmi zle s áziem. – Obraz ale vyjde a na překladu srbských pověstí pracuju. Nebude-li z toho vydání nic, což se ten týden dovím, budu psát román pro Bibliotéku románů, kterou vydává Kober a prof. Zelený řídí. Nebudou jen původní, ale více překladů ze slovanských beletristik. – K pracem těm musím ale míti pokoj a ticho a méně trochu starosti. – Mohlo by to být, kdyby táta byl jiný, ale on je den ode dne horší, nemluví se mnou třeba 14 dní, vyhání mě z domů a Doru a Jarouše dokonce že živit nebude a dělá mi předhůzky, že jsem vás zkažila, že z vás budou žebráci, lumpové a já že chcipnu za plotem. A to je tak celý ten poslední čas. Čtrnácte dní tomu, co se rozstona – nemoc nebudu Ti jmenovat –, zprvu nezeptal se lékaře, až

se to zhoršilo, a nyní přes týden už leží, velmi bídne vyhlíží, ale je mu už lepší, takže zítra snad vstane. Co jsem ty dva týdny zkusila, to Ti nemohu vyslovit. – Mezitím dostal za tu revisí 60 f.; ale zařekl a zaklel [se], že z toho ani groš nám nedá, že abych si činži sama zaplatila a o děti se starala, že to není jeho povinnost, když jsou vzrostlý, a že půjde ven a tam že může od svojí pense laciněji a lépe živ být než zde – a že on se chce ošatit a že nám nedá všechno sežrat. Tak jsem se konečně rozhodla, že udělám, co jsem dávno udělati měla. Vypůjčím si na činži, zaplatím ji, vypovím a najmu si malý pokojík s kuchyňkou; od Jiří budu se tam stěhovat s Dorou sama. Jaroslav chce jít k velkonocům do Mníchova; obrátil se skrze to na dva pány, jestli dostane podporu, půjde tam alespoň na půl léta. Cesta bude ho přes Plzeň jen 20 f. stát a tam potom je laciné živobytí; když by neprošel dobře u Kaulbacha, do jehož ateliéru půjde, chce toho nechat a státi se modelérem, což by tam také lépe se naučil u Führicha. Já mu nemohu jen tím prádlem pomoci, ale on se spokojí se vším, jen když tam přijde. Jisté to není, neboť je zle o peníze a ty podpory je věc nespolehlivá. – Nepůjde-li tam, tedy po velkonocích půjde přes Chrudim na Moravu někam, bude po cestě malovat podobizny, což on již dobře zná, a tak chce si vydělat na cestu. Táta ovšem o tom neví, ale já mu nebráním, jak si to udělá, tak to bude mít; byla bych ale ráda, kdyby [šel] do Mníchova, protože by to byla zkouška pro něho i mě, jestli z něho bude výtečný malíř, né-li, nechal by toho sám a obrátil se k něčemu praktičnějšímu. Tedy o něj nebudu mít dlouho starost, co se bytu a stravy týče; Doru pošlu v letě do Sagan, aby se docvícila ve frančtině, v němčině a šaty šít naučila. Na cestu jí dám, protože se mi to vypla[tí], a babičce jsem to již psala, myslím že jí ten kousek jídla dají. Když budu mít pokoj, vydělám si tolik a více, co potřebuju, a nemusím se nechat pro nic a za nic týrat. Až se Dora vrátí, najde se jí nějaká služba neb výdělek a tak budeme spokojeně žít. Jarouš nebude pomalu také mnoho potřebovat a já, to víš, že málem se

spokojím a že mně také ještě něco zbyde pro vás, když by potřeba bylo někdy. – Táta nechť si dělá co chce, když se nechce starat ani o vás ani o mě a živit nás nechce, vzdává se práva na nás a já prosta jsem povinnosti. Tu nemůže ani úřad mě trestat, naopak kdybych chtěla tátů žalovat, musel by nám něco dát ze svého platu, ale já nechci nic; chci jenom pokoj mít a pracovat v literatuře; to již nenechám, a snad abych se stala zase služkou; tomu ani moje zdraví nedovolí. Jsem již 40 let, vystála jsem dost, dlouho živa nebudu, chci tedy těch pár let strávit bez svárů a vády a bez duševního trápení. Všichni moji známí dávno mi to radili a schvalují to a také mi chtějí v začátku pomoci, dokud bych si trochu v pořádek vše [ne]uvedla. Chtějí mi dát v letě na cestu; nebudu-li moct do Slovenska, přijedu na Moravu, a budeš-li ještě tam, navštívím Tě. – Píš panu Fialovi, kdoví jestli by zjara nyní nebylo místo prázdné v Společenské. Psal jsi do Sagan? Bude-li přece ta rekrutýrka a nedostaneš-li pas, nevím, co budeš dělat. Mladý Václav Frič utekl tomu vloni do Londýna, ale nyní nesmí zpátky; učí se tam tiskařství. Když máš Moravské noviny, víš, co se ve světě děje a že to tak dlouho nemůže zůstat a že to horší také být nemůže. – Byla tu skvělá beseda česká čili slovanská. Studenti čeští v národním kroji, který nyní obecný bude mezi studentstvem, potom patnáct techniků Maďarů, Bulhaři dva – Rusi tři – všecko v národních krojích. Maďarští studenti všude se bratří s Čechy, Chorvaty i Srby. – Je hrozitánské špiclovství všude a psaní se otvírají, proto nepíš nic politického do listu nikomu.

Tak vidíš, milý hochu, kam člověka vášně přivede! Kdyby byl táta se mnou zacházel jako se ženou a ne jako s otrokem, byla bych ho milovala a byli bychom šťastní bývali do smrti, navzdor všemu neštěstí, – a tak se rozejdeme a stěží více sejdem. Pamatuj si to, Karle, pro budoucnost: láska že rodí lásku! – a kde není lásky, není štěstí v manželství, je to jen zvyk a sprostota. – A to se matce Tvoji zpříčilo od prvního týdnu manželství; hrubost, neuznalost a neslušné chování odvrátilo její srdce od vašeho otce. – Já

vím, že Tě to bude trápit, ale ani vy nemůžete žádat, abych déle byla otrokem, neboť bych tak žítí nemohla a nechtěla! Takto ale vám mohu být vždy prospěšnou a zůstanu vám matkou, jakou jsem vám vždy byla. Otce proto nemusíš nenávidět, on zůstane přece jen vaším otcem a poručníkem, dokud nebudete mít vlastní svůj domov, a proto se musíte k němu vždy co děti chovati, a když budou z vás hodní, poctiví lidé, když si dobudete vážnost lidí, aby vás rádi všude měli, bude to moje nejlepší osvědčení před lidmi i tátou, že jsem vás nevychovala špatně, jak mi to táta vždy vytýká. Tím osladíte mi poslední léta mého života, tím zavděčíte se mně za všechno, co jsem kdy pro vás zkusila! –

Piš nám hned, ale nepiš *do listu o tom, co Ti tuto povídám, ani slova* – přilož jen zvláštní listek na mě, s oblatkou zapečetěný nebo voskem – ale do hlavního listu piš, co *táta dělá, je-li už zdráv*, a potom *stranu Brna*, jestli jsi se *dal prohledat*, zeptej se *táty, co dělat máš, kdybys neměl dostat pas*, a potom, jak se Ti se zdravím vede, – to je hlavní věc. Jen se, prosím Tě, koupej studeně a nekuř tak silně. – Dora i Jarouš Tě pozdravují. – Tedy nic se nezmiňuj, abych potom ještě více nezkusila. Ty punčochy Ti pošlu, ale na košile si střeďej, za 2 fr. dostaneš pěknou.

Tvá upřímná matka. –

[— — —]

Nepokládejte to za nezdvořilost synu mému, že Vašnosti tak dlouho neodpovídá; příčinou toho bylo dílem to, že jsme list Vašnostin později dostali, a potom moje choroba. List byl adresován do akademie a listonoš tam Jaroslava několikrát nezastihl. Topí se tam žákům, když jsou sami, tak málo, že nemohou zimou ani pracovati; proto Jaroslav několikrát v akademii nebyl, listonoš zase nemohl list s penězi tam nechat, chtěl mu ho proto odevzdati v bytu, ale nikdo v akademii nevěděl, kde Jaroslav bydlí. Posléze napadlo listonoši objednat Jaroslava na poštu, a tak došel konečně Vašnostin list do našich rukou. Když Jaroslav psaní přečetl, zčervenal a oči se mu zalily: „Mámo, víš-li pak, kdo mi těch 74 fl. posílá? Pan děkan z Nového Města,“ a hned dále četl mi jména ostatních pánů a potom dodal: „Vidíš, mámo, žádný z těch pánů není tak [— — —]

Chtěli jsme Vám hned druhý den odpověděti, ale dostala jsem v noci křeče žaludkové, na něž trpím od smrti nejstaršího syna a počátku nešťastného mužova vyšetřování. Po kolik dní nemohla jsem z lože vstáti, bylo mi velmi špatně. To byla druhá příčina, která zdržela i Jaroslava, neboť nedala jsem mu psáti, až bych i já mohla. A tak jsme se opozdili vzdáti jak Vašnosti, tak i ostatním šlechtným pánům dobrodincům povinné díky za velkomyslnou podporu.

[— — —]

V Praze 2/4 60

Milý Karle!

Přiloženě posílám Ti dva páry nitěných punčoch, vandrovní knížku a list od Fintelmanna. – Posílám Ti ho, jak jsem ho dostala, – nenech ho čekat na odpověď, jako Ty to děláš; když je tak hodný přítel, – *važ si ho!* Skrze vandrovní knížku píše Ti táta, nebudu Ti to tedy opakovati – co Ti ještě píše, to nevím, snad na mě žaluje, ale to mi je nyní již jedno, ať si mluví co mluví. Přála bych si, aby zítra Jiřího bylo, takový život je nyní mezi námi. Táta tomu nevěřil, že bych mohla se uživit a že by mi kdo pomohl; – ale když nyní vidí, že to jde doopravdy, teprv ho to dopaluje a mstí se na mě, jak jen může. – Předešlý měsíc dal mi z pensí jen 20 f. – 10 si vzal –, můžeš si myslit, co jsem musela přidat; – tenhle měsíc ale vzal si 15 f. – I dala jsem mu těch ostatních 15 f., aby si s tolika penězi sám hospodařil celý měsíc, dovede-li. – Stravujem se tedy sami s Jaroušem, kterého nechtěl ani těch pár dní, co tu ještě bude, živiti. – Bude se mi tuze stýskat, až bude i Jarouš pryč, mám strach o něho, aby vyšel s tou podporou, co dostal, a neměl nouzi a neonemocněl, ale myslím si zase, že to bude pro něho prospěšnější, když půjde do ciziny čím dříve. Bude mu hůř, než bylo Tobě, mezi těmi Němci; ale dostal hezkých doporučení na několik rodin od p. Palackého. – Ze Sagan nedostala jsem od maminky dosud odpověď, ale myslím, že nebude proti tomu, abych tam Doru poslala, když se uvolím zaplatiti jí cestu sem i tam. Bude mi to ovšem těžko, vypravovat zase ji, ale bude jí to k prospěchu a já si to zde, když budu sama, zase uspořím. Táta dostane tento měsíc 60 f. za revise a kaucí 75 f. zpátky; také si beztoho měsíční plat vezme sám pro sebe a půjde bezpochyby do Bydžova. – Jaroušovi přispěje sotva čím na cestu, ale Doře slíbil, že jí koupí *botky*, – to je vše! – Rád

by, aby šla s ním a mu služku dělala, ale Dora šla by raději cizímu sloužit, kdyby jinak nebylo. – Věřím Ti, že Tě to trápí, ale těš se tím, že matka jinak jednat nemohla, aby si život pro vás ještě zachovala! – Proto zůstane vám otec otcem, a bude vám vždy k prospěchu, když se k němu hlásiti budete, neboť ho budete, dokud nejste plnoletí, vždy potřebovati co svého zastupitele a ochrance, a tudy nesmíte se ho odříci. Já ale jsem ho zproštěna a nemusím se k němu hlásiti, když nebudu chtít, an mě vyhání a živiti nechce. – Máme nyní mnoho co dělat s Jaroušem; dostal i na šaty podporu; jinak by se byl ani nemohl vypravit, já nemohu mu mnoho dát a táta mu sotva co dá. On ho nenávidí, že je tím malířem. – Ale jestli zůstane zdráv, doufám, že bude z něho dokonalý umělec; chce rok asi býti při malbě a potom, když by mu dal Kaulbach dobré vysvědčení, že z něho bude šikovný malíř, šel by tamodtud do Antverpeny neb Paříže. – Kdyby ale neměl v malířství prospívati, chce býti buď sochařem, buď dřevořezbářem, což by vlastně nejvýnosnější bylo. – To musel by potom do Londýna k zdokonalení; a kdyby tím byl, chce jíti potom do Ameriky, kde by si co šikovný dřevořezbář v krátkém čase znamenité jmění vydělati mohl. – Prozatím ale musí jen v kreslení se cvíčiti a pilně kopírovati, to je hlavní věc – potom může z něho býti i malíř i umělecký řemeslník. – Dej bože, aby zůstal zdráv. Velikonoční úterý odpoledne pojedje přes Plzeň až do Brodu (Furthu) dílem po dostavníku a dílem po poště a tamodtud po dráze přes Řezno (Regensburg) do Mníchova. Nejhuř je s tím áziem. Dostal pas odtud na dvě léta. – Litografie moje není doposud hotová. – Byt také nemám, jsouť byty o jednom pokoji velmi vzácné, a proto drahé, snad dostanu nyní mezi časem něco, a když ne, dám si to haraburdí někam na půdu, něco prodám a vezmu si jednotlivý pokoj „für ledige Herren“, – až by se mi něco trefilo. – Chtějí mi dáti naši páni na cestu do Slovenska, já ale pochybuju, že mně dají pas, – chci tedy jeti na Moravu mezi Valachy, do hor. – Nepřijde-li nic do toho, co by mi v tom překáželo, tedy bych se na cestě u Tebe

stavila a několik dní v Brně potom pobyla. – Někam ven musím letos jít, kvůli zdraví, jsem, milý hochu, velmi churavá a schnu vůčihledě – každý se mě léká; potřeba mi pokoje a zdravého povětří! – Pozdravuj Hansmanna; budu mu také psát ty dni. – Koupil si Jarouš také slovanskou vestu za 4 f., velmi pěknou, – zde je nyní mezi studentstvem českým slovanský kroj obecný, a Bulhaři, Srbové i Maďaři chodí v národním kroji a sbratřují se vespolek s našimi českými studenty. – Je zde zcela jiný život nyní mezi mládeží a v masopustě byly české besedy a věnečky nejkrásnější, všecko v národním kroji! – Marie psala tátovi k svátku a v psaní Tě tak zhanobila, že jsi lehkomyšlný, že jsi tam nadělal dluhů, že jsi Jacquovi se ani nepoděkoval, že jsi tam nepotřeboval zajíždět, – a takové řeči. Na štěstí dostala jsem je do ruky já, a když jsem je přečetla, schovala jsem je a tátovi neřekla nic o něm. Ale budu jí psát, aby mi nedělala větších ještě mrzutostí, než jich mám. – Já naříkám beztoho na ně, že Tě zkazily! – Podruhé budu Ti psát více; píš, ještě než Jarouš odjede –! Zůstaň zdráv, abych nemusela mít nyní o vás oba strach, a nech kouření! – Dora Tě pozdravuje a také Naninka Bělohradských, přijela sem na svátky a bude nejspíš u p. Kodyma za hospodyně; v klášteře vypověděla. – Buď s Bohem! Líbám Tě srdečně.

BN

Až později zase dostaneš ještě ostatní punčochy – teď máme mnoho co dělat. Nedělej si z toho nic, že jsou tlusté nítě, zato jsou dobré.

[Milá sestrice!]

Přátelský Tvůj list mile mne překvapil, neboť jsem ho ještě neočekávala. – Těším se z toho, že jste se tam šťastně dostali, a nepochybuju, že by Ti kúpele dobře ke zdraví nesloužily. – Já byla mnohem bolestnější a oslabenější, když jsem tam byla před několika léty, a uzdravila jsem se. I Ty se tam uzdravíš, a doufám, až se vrátíš, že budeš silnější na nohy, – a ostatní neduh myslím že se potom napraví, neboť i u mě účinkovala moc vody této teprv po čternácti dnech, když jsem již doma byla. – A radila bych Ti, gospoďo, abys vzala si, až domů pojeděš, bedničku vody, kterou píšeš, s sebou a čas ještě doma ji pila. – Letošní rok je [ve] všech českých kúpelích množství hostů, a proto velmi draho, ale ve Franzensbadu je, jak slyším, nejlaciněji. – Vzpomínám na Tebe ráno i večer a těším se na Tvůj příchod jako na sestru rodnou – a přeju vše dobré, a co by Tě těšilo, – hlavně ale brzké zdraví. – Syny Tvoje pozdravuj ode mě, a Veli[čka] že prosím, aby mě i dále ještě zprávou o Tobě potěšil. – Poroučejíc se do Tvoji přátelské lásky, zůstávám Tvoji posestricí.

Božena

[U Zlatnom Pragu 5/6 1860]

18/9

Milý Karle!

Tvůj list dostala jsem 4/9; – byla bych Ti dávno psala, ale chtěla jsem Ti přece o ten kabát postarati se; – ale nic nemohu dostat, jakkoliv jsem se na mnoha místech doptávala. – Když jsi odjel, přinesla mi paní Riegrová frak od p. Palackého – je čistý, jen límec je od vlasů trochu zapuštěný, ale to Ti [může] krejčí vyčistit a trochu Ti ho založit v životě; podšívka v něm je hedbávná a může se spravit, je pod paždí jen roztrhaná, ale v rukávech i na šosech je dobrá, to ať Ti krejčí spraví, bylo by jí škoda, aby si ji nechal a dal Ti nějaký kamrtuch, který by Ti ani tolik nevydržel a za nějž bys mu dáti musel 40–50 kr. – Sukno je pěkný. – Vestu máš také spravenou a zapomněl jsi tu kravátl a košili noční; řeknu ještě některý den panu Riegrovi, má-li nějaký kabát anebo kalhoty, a zajdu k Hlavsové – mohl bys jí pár řádků psát, ona se na Tebe vždycky ptá. Kdybys jí poprosil o něco – od bratra –, snad by Ti to udělala. – Ferdovi piš některý den a pros ho hezky slušně, aby Ti vyhledal nějaké obnošené šatstvo, že si nyní nemůžeš tolik uspořit, abys nového cos si koupil, a že potřebuješ zimní kalhoty a kabát, a má-li nějaký starý klobouk. Když mu polichotíš, snad Ti něco pošle, a popros ho, aby mi to řekl, a já že Ti to pošlu; ale dej si pozor na češtinu, aby se Ti nevysmál, a o peníze *mu nepiš*, sice nepošle ani to, ani to. – Poptám se zítra u Kaprů, a je-li tam ten vozka, pošlu Ti ten frak, vestu – kravátl – košili a ty péra a to zrcátko. Jarouš ale nemá žádné, a ten nemá jen jedny kalhoty a roztrhaný klobouk –. Abysi splácel na *nový* kabát, dokud nemáš, abys dal 5–6 f. napřed, nedá Ti to žádný krejčí, leč by táta za Tebe stál, a musel bys pořádně zaplatit v určitých lhůtách. Tak i kalhoty zimní. Piš tátovi, může Ti je koupit – já nemám nyní ani groše. – Musela jsem činži [dát], a

nemohla jsem si pomoci, musela jsem to vzít z tátových peněz, a nemohla tam Dora ject a nemohla jsem mu více poslat než 5 f., protože mě krejčí upomínal, s nímž jsem si udělala, že mu to na dvakrát zaplatím, a on neřád, sotva desátého bylo, už mne hartusil a musela [jsem] mu dát 4 f., a to také z tátových. Manky také ještě nemám vyplacenou a staré mlíkař[ce] jsem také ještě dlužna. A tyto dni přijel najednou táta a usadil se u mě a chtěl peníze, abych mu dala 60 fr., co jsem utratila, sice že mě dá zavřít, a tak mi mluví každý den a tejrá. Psala jsem Augustovi i Daňkovi, ale nemůžu se dočkat odpovědi – Daněk prý nebyl doma, a Augusta mně snad nedá napřed, ani na ty pohádky české, které aby začal tisknout, jsem ho prosila, an zůstanou, jak jsou, a k dostání nejsou. – Budu mu zítra psát zase. – Ale co je mi těch pár zlatých platných – když musím dát tátovi 40 f., neboť když on je takový, budu si všechno, co jsem za Doru dala, počítat – on jí nedal za ten celý čas jen 20 f. a potom 5 f. na šaty. – Vypověděla jsem z bytu, poněvadž 10 f. platit nemohu, – a menší pokoj si vezmu – ale činži jsem dosud nezaplatila, a byt ještě nemám a napřed na činži také ne. – Jarouš potřebuje na zimu také něco teplého – a jestli nebude Štulc držet slovo, – nemůže tam zůstat na zimu, on by tam umřel hladem a zimou, nemá nic na sebe teplého, ani do sebe. Ať přijde domů a budeme se tu spolu živit; nějak se uživíme. – Dora nemohla také do Bydžova a teď jí už tam nepošlu; ale doma u mě nemůže být, a táta ji nechce živit dále. – Ti Bulharové jsou [tu] ještě, paní i gospodar – který by se Ti líbil. – I nabídl mně gospodar, že by tam vzali na druhý rok Dorinku za učitelku, ale musí se dříve naučit bulharsky; měla by dobrý plat, stravu i šat – ovšem národní – a mohla by si za dvě tři léta pár set zachovat. Lid bulharský je prostý, ale pracovitý a důmyslný; a zachovaly se tam ještě čisté mravy starých Slovanů. Ale jakkoliv se tam všelijakých věcí robí a s některými výrobky i obchod vede, přece jim mnoho ještě chybí, aby se mohli počítati mezi vzdělané národy, začez oni ovšem nemohou, jsouce utlačení od Turka jakoby my od Němce, jenže jim

Turek nechal národní řeč i mrav. V krymské vojně seznámili se s Francouzi, Angličany i Rusy i Poláky ve vojsku tureckém sloužícími; Rusy nemají rádi, totiž vládu, s Angličanem také nesouhlasili, ale francouzské mravy se jim líbily, a rádi je měli v domech, kdekoliv se ubytovali. – Byli všude humánní, ptali se na to ono, kupovali si výrobky rozličné i celé kroje a chválili, co chvály hodno bylo. – Po vojně začali Bulharové bohatší, zvlášt okolo Šumné a Ruštčuku, posílali syny na studie, a sice do Rus a do Paříže. – Z Paříže přišli odcizení domácím mravům a z Rus o málo chytřejší. V Šumné, jak jsem Ti řekla, je učitel Čech, který se [tam] dostal po krymské vojně, jsa na ruské straně padl do zajetí a v zajetí známost si udělal s Čajkovským, který se stal tureckým pašou, jak víš, a ten odporučil ho do Šumny za profesora. Studoval pod ním Demetr a bydlel u Semienova, kdež matka jeho bývala, – a kterážto se ho ujmula a na radu Milanovičovu (také si dal jméno onen Čech –) do Prahy poslala. Šlo jich s ním více ještě, kteří měli od rodičů vše, co potřebují (však jsi je viděl – u paní Bulharky –), ale Demetr chudák dlouho [měl] bídu a hlad, až potom psal do Vídně jednomu kupci Bulharovi a ten poslal mu šatstvo i prádlo a dostává 5 f. měsíčně. – Báal se psát do Šumny, aby se jim to nezdálo mnoho; říkal, že tam ani čtvrtinu peněz člověk neutratí a že nevědí, jak a co je v Čechách. Nyní když přijela sem paní Semienová i gospodar – a viděli, že se pilně učil a skromně žil a česky [se] nejlépe naučil, budou ho podporovat i dále a pošlou mu, co bude potřebovat. – A synové jeho zůstanou zde a pošle sem ještě 15 Bulharů na študie nejvíce reální a některé na řemesla, zkrátka na takové vědy a řemesla, jakýchž tam potřebují, neboť nemají zem ani vyměřenou, ani nevědí, jakých mají v ní pokladů a jak jich nejlépe použít, – a tomu budou se nyní učit v Praze od Čechů, ale všickni budou poslouchat jen privátní přednášky, aby se nemučili dlouhým učením němčiny, kterou nepotřebují, a vědami zbytečnými –. Nejdříve budou se učit české řeči a na základě češtiny budou jim přednášeti a jich učiti čeští jen profesorové. Oni se chtějí zcela dle

Čechů vzdělávati a s nimi i v obchodní spojení, až si vše zřídějí, vstoupiti. Objednal si zde gospodar i mašiny všeliké k orání, mlácení a vůbec hospodářským pracem, americký mlýn a Kubáskovu pílu na kolčení lesů a řezání desk a zjednali si také některé řemeslníky, kteří tam na jaře půjdou, mezi nimi bude snad i Janda z Lendokové fabriky; já jsem to tátovi psala, než sem přijel, a on prosil tátu, abych se za něho přimluvila, že by šel hned. I promluvila jsem s gospodarem a on, že když je tak šikovný, že by ho tam vzal. – Dovedla jsem tam také tátu, aby jim ho popsal. Čekáme zítra odpověď, psal mu táta, aby psal, co vše umí a kde byl a co pracoval. – Dostane cestu zaplacenou, může vzít s sebou ženu i děti a dostane v domě p. Semienova byt, stravu, dříví i světlo a na rok, co by žádal, platu. Co si mimo času vydělá, – to bude jeho. – Také Dora musela mu napsat, co umí, – a slíbila jí paní, že zjara sem přijede zase do lázní a potom nazpět že by vzala Doru s sebou, neboť si tam také chtějí zřídit dívčí školu, – v níž by se vyučovalo v bulharské řeči a mimo to řeči francouzské i české řeči. – A proto musí se Dora nyní učit i dějepisu i zeměpisu a přírodopisu, a až se to trochu spořádá, musí se učit bulharsky. Bude nás obě učit Demetr, a potom kázal gospodar, aby nás častěji navštěvoval Jančo a s námi gavaril po bulharsku a my s ním po česku. – Já mám slíbeno, že se mi cesta zaplatí a že budu u nich pohostinsku přijatá a všude odporučena, kde by se pro moje studie kraj i lid hodil; – já jim slíbila, že budu-li živa a zdráva, že tam na druhý rok přijedu a že jim za jejich pohostinnost opíšu obyčeje i mravy i celý život jich národu, pokud je ryzí. – Do té doby budu míti spisy vydaný, a mohla bych jecti tam, a také pojedu, bude-li tam pokoj. – Když se onehdy gospodar zmínil o tom, jaká krásná zelenina tu je, že by se ale, kdyby byl šikovný gradar, v Bulharsku lépe ještě dařila, řekl mu Demetr, že jsi Ty zahradník a že znáš pěstovati ovoce i zeleniny a květiny a že by si Tě mohli vzít, až by chtěli zakládati takové zahrady. I posvědčil hlavou, a že proč ne – když to znáš. – A vskutku, Karle, tam bys mohl si mnoho vydělat a státi se samostat-

ným zahradníkem, a když by se Ti tam nelíbilo nadále, mohl [by]si za ty peníze, co bysi tam dostal, dále cestovat do Paříže a po znamenitých zahradách. Direktor sultánových zahrad v Carohradě je prý Čech – a náramně bohatý. – Všecko to zřízovati nebude jen rodina Semienova, ale celý spolek se utvoří, a ti podporovati budou žáky tyto v jejich studiích, kterým by nemohli pomoci rodiče, a budou vespolek objednávat mašiny a jiné potřebné jim stroje z Čech, a také když bude řemeslníkův třeba, zavolají se na útraty spolku z Čech. – Musel bys ale přece ještě mnoho uměti – pěstování sadů, zelenin – a zakládání zahrad. Kdyby toho vojenského stavu nebylo – ale snad se uhneš i této rekrutýrce – neboť sotva bude silná, císař nemá peněz, aby udržeti mohl velkou armádu, a pro bráně[ní] hranic má vojska dost – verbujou se dobrovolníci, co tenkrát nikam nepřišli, a musejí k vojsku se vracet, co jsou na dovolení a na pensí daní mladí a schopní k službě ještě důstojníci. Také rajchsrát je proti tomu, který v posledním čase debatuje o *svobodě tisku*, o zmenšení žandárů, kteří stojí ročně 600 000, – o zmenšení policie – o zmenšení vojska, o rovnoprávnosti všech náboženství v Rakousku v úřadech, školách i před soudem – o konstituci, kterou nedá-li císař, všecek kredit ztratí, a takové a podobné věci. – A lidé očekávají Garibaldiho co jediného vysvoboditele ze všech těch strastí a bíd. – Na vánoce, budu-li mít, pošlu Ti pár grošů na cestu, abys mohl se nechat vyšetřit, ti doktoři jsou tu oba, a snad by Ti poradili, že bys mohl i upláchnout přes hranice, když by bylo zle. – Shromážděj si krejcary, které nesmíš nyní ve dne prokouřit – což je moudré, a budeš mít co nevidět na košili, – budu-li moct, koupím Ti jednu, až dále na zimu, prozatím máš prádla dost. Ručníky Ti koupím dva řezné. – Ta vlhkost mě mrzí – ale topte hodně a čistěte pokoj ve dne a postel odstav si od zdi a na zeď polož si rohožku nějakou a prkno a šaty si provětrej a prohlížej pilně, a když by Ti příliš vlhlo, popros paní, aby Ti dovolila dáti je někam do komory. Věděla jsem, dříve nežli jsi mi psal, že je paní zahradnice

Mar. Kučerová; – táta než odejel z Bydžova, byl s Prosečem v Hradci, Skalici i Ratibořicích a tam se to u Steidlerů dověděl, i že je bratr její nablízku někde sládkem, co má ze Skalice Žďárských dceru, s kterou chodila do školy. – Vyřídí jí moje poroučení a podruhé budu jí psát. Tobě není žádný vhod, to je pravda, každý má nějakou chybu! – Jen Ty buď trpěliv a nedělej si zbytečných těžkostí, a měj strpení se slabostmi lidskými, an potřebuješ také shovívání jiných. – Bude-li Ti tuze zima, piš, a pošlu Ti nějakou deku a polštář, anebo si to můžeš o vánocích s sebou vzít, budeme-li mít na cestu a nebude-li příliš špatné počasí. – Táta mohl by Ti dát na přikrytí ten starý plášť. – Ten kabát sežrali moli u Tebe v Rájci, neboť jak táta povídá, nebylo na něm nic vidět. – Jak víš, přišla ševcová, a že ho prodá. Nedávali jí ale více zaň než 2 f. zl. a za Dořin pláštík 1 f. Povídali jsme jí, aby to tedy tak dala, a ona odešla, a když nepřicházela ani druhý ani třetí den, šla tam Dora, a ona jí nestyda povídala, že si ty peníze nechala na ten dluh! A tak připravila vás o 3 fr., Tebe i Doru, a neměli jsme v domě ani haléře. Až budu mít pár grošů pohromadě, koupím Ti za to vlněný lajblík, anebo [co by]si chtěl, aneb Ti pošlu peníze. A piš mi hned a také nezapomeň psáti mi, jak to máš s platem a stravou zařízené. – A nezapomeň psáti *Jaroušovi* a *Ferdovi* – posílám Ti dva marky, abys jim nedělal zbytečné útraty, dokonce *Jarouškovi*, který by za to koupiti si mohl oběd a od toho [by] ani neměl. – Tátovi také piš a popros ho, až bude *mít nějaké peníze*, aby Ti přispěl, abys mohl koupiti si na kalhoty do práce. Já musím mu ty peníze zaopatřit a dostane také měsíční plat, z kterého Doře sotva co dá, a za revise, a tak mě pro těch pár zlatých tejrá. Má přislíbenou službu venku, dostane-li ji, budu ráda – ale ať je to jak chce, já při něm být nemohu – já vidím, že by se mně tak vedlo jako vždycky; a kdyby mě i potom týrat chtěl, až mu ty peníze dám, budu ho žalovat a nechám se rozvést, ať je tomu již konec. – Budu mít perných pár dní, než odjede ven nebo až se odstěhuje do jiného, já alespoň, kdyby na tom stál, bydleti se mnou, odjela bych raději do

Litomyšle a tam přes zimu zůstala. Když mu peníze dám, nemá ke mně právo, a když mě živiti nechce ani Doru, nesmí se také opovážiti mě neb ji žádati, abychom při něm byly. Musím nyní Doře nějaké místo obstarati a psala jsem Hansmannovi stranu toho a do Vídně paní Čermákové. – Psaní tátovi zapečetě oblátkou a dej ho do mého, ale nezmíňuj, co jsem Ti psala, – jen co se Tebe týče. – Nevím, kdy odjede a co bude dělat. – Budu zde do 8. října. – Dora Tě pozdravuje, ale táta neví, že Ti teprv nyní píšu, protože dělej, jako by to [byla] pravda, aby mě zase netejral. Buď s Bohem a piš. – Tvá upřímná

matka

O politice nemluv s nikým!

[— — —] polovysokou hlavou; nosili je již, když jsi byl doma, ale byly tenkrát velmi drahé. — Pléd je velmi pěkný, z vlny, ne tlustý, čtyry lokte dlouhý — tmavošedivý. Oblek budeš mít také tmavý. Potom pošlu Ti slovanskou vestu, až dostanu odpověď, jestli jsi ji prodal, aneb jen zastavil? — Co máš zastaveného, to si vyplat — až Ti pošlu ty ostatní peníze, a když by se Ti zase někdy — což nemůžeme vědět — taková nouze přihodila, nenech to tak daleko přijíti, pro pár grošů vyhoditi oděv, který jsi dlouho ještě nositi mohl, — piš mně včas a já Ti budu moct vždy přispěti, když budu nyní dostávatí honorár od Augusty. Jak bys mohl si s literaturou pár grošů vydělat, o tom budu Ti psáti v budoucím psaní. Dostaneš také teplý kabát na noc a teplé podvlěčky i punčochy a dvě košile, jednu na den, jednu na noc, a ten papír i péra i knihy a ještě věci drobné, co Ti příjdou vhod. — Chtěla jsem Ti také poslat moji, Dořinu a Baruščinu fotografii — ale Václav Frič nemá to ještě zřízený — Antonín mu to zřídí dle anglického způsobu. Byl tu tyto dni katolický sjezd a také Rojek tu byl; — bydlel u Modré hvězdy a hledala jsem ho tam kolikrát, ale nikdy jsem ho nemohla natrefit, a do Besedy měšťanské, kam večer chodil, nemohla jsem také jít. Byla bych tuze ráda s ním mluvila — aby přece věděl, co děláš, vždyť nic o Tobě nevědí a mohou si snadno myslit, že jsi nevděčník. — Dr. Lambl přijel z Paříže; byl tam začasté pohromadě s Jaroslavem Čermá[kem]; ptal se na mě a Lambl povídal mu o mně i o Tobě. Vyjádřil se prý, abys dlouho nebyl v Mníchově, že je tam sice dobrá škola k naučení se kreslení, ale co se malby týká, — to že se tam nikdo nevzdělá — a jediná škola že je v Antverpeniu a v Paříži, kde se malíř vzdělati může. — Maloval *Baču* a *Dalmatinku s dítětem*, studie to z jeho cesty na Slovensko. Jsou to tak

krásné obrazy – vypravoval Lambl –, že je celá Paříž polázněná. Za první dostal od kupce, s kterým má kontrakt, 4000 franků a druhý den prodal ho kupec za 6000 fr. Za druhý dostal 6000 f., co žádal, a kupec prodal ho za 8000 f. Ale on má prý radost, když má kupec z toho užitek; a velmi příjemný je i co člověk – a vážený v celém Francouzsku. Doposud neviděli Francouzové takové obrazy! – Slovanský lid přichází jeho obrazy v známost vzdělaného světa, a to on chce. – Matka jeho a on přijel tam nyní na návštěvu a chtěla jsem mu včera psát, a tu slyším, – že přijede do Prahy; půjdu tedy hned ráno k Lamblovi, aby mě k němu dovedl, – jen aby neujel mezi tím časem. Mohl by se Tě ujmout, jako se ho ujmul Gallait. Balík nemohu dříve poslat až v úterý neb ve středu večer; – není ještě kabát hotov, poněvadž jsem nemohla dát na všecko – peníze ani jak se platí na splátku, a od Augusty [jsem] také dlouho peníze nedostala. – Psala jsem také hraběti Kolovratovi, radil mi k tomu Bendl, který tam měl primicií a nyní kaplanem se stal v Klatovech. On podporuje prý rád všecko snažení Čechů – zvlášt poslední léta. – Psala jsem mu ale pro sebe o pomoc, abych mohla bezstarostněji pracovat, a když já budu mít, budeš i Ty mít. A když pošleš ty obrazy, – myslím, že i Štulc Ti pošle na malbu. – Zaříd' si to nyní a píš mně *hned* – jak a co budeš dělat, – já myslím, abys toho dobrodiní Purkyňova použil, a když budeš umět řemeslo to jako umělec, vyděláš si na malířství, a proto můžeš býti někdy slavným malířem. Než dostaneš ten oděv, šetř se, prosím Tě, abys nenastydl, potom budeš dobře zaopatřen – před zimou zvenku i zvnitř. – A píš si každý krejcar, co z těchto peněz, a co budoucně dostaneš, [vydáš], – na listek prozatím a já Ti pošlu na ty počty knížku, a ty vydání, cos mně v psaních psával, i peníze, co jsem Ti poslala, což jsi tam, vypíšeš si i já z Tvých psaní – píš si každý [krejcar], abychom se někdy vykázati mohli, že jsi skrovně žil. – Nezanedbávej proto malbu a zvlášt anatomii – nyní budeš moct upotřebiti doporučení, které jsi dostal. Ale Jaroušku, šetřit musíš a přičinovat se, abys i Ty, vydělati si mohl –

k svému přilepšení. – Ostatní všechny noviny, co se nás
a obecných záležitostí našich týče, – budeš mít v dlouhán-
ském listu v balíku. Tisíckrát Tě líbajíc zustávám povždy
Tvoje vroucně Tě milující

matka. –

Píš hned. –

Než pošlu paklík, budu Ti psát, abys mohl si pro to jít,
a pošlu Ti také peníze na vyplacení, anebo to vyplatím
raději zde.

Paní Studničková!

Prosím, pošlete mně 12 loket pertlí dle přiloženého vzoru a za 2 nové černé hedbáví a 6 knoflíčků, jakové jsem u Vás brala posledně. Peníze Vám přinesu buď sama, buď je pošlu po dceři, abych jista byla, že to děvče koupilo u Vás.

Božena Němcová

[Adresa:] Paní / paní *Studničkové*.

Tak Ti ten klobouk posílám, ale já nevím, jestli Ti to bude vhod; větší je dle míry starého a pak se prý také vytáhne. Černý nemají u Turků a Turek povídal, že se nenosí, poněvadž rádi flekatí. – Ale plst' je na něm, a na druhou [zimu] – že by Ti ho obarvili teprv na černo, že v něm není ani chlup bavlny. – Formu jinou nemají, ba ještě užší střechy jsou moderní. Stojí 2 f. pro nás, a jestli budeš chtít pěkný se širokými pentlemi, tak Ti ho nechají za 2 f. 40 kr. Byla bych ráda, aby Ti byl dobře, kdybys ale ho *musel* zpátky poslat, tedy ať se nezohybá, dobře to zase do škatule dej. – Bekl Tě pozdravuje a bude Ti k pátku psát. – Sbohem! –

4/11 6o ráno

Milý Karle!

Chtěla jsem Ti včera večer psáti, abys dostal dnes ráno přání, ale poklízeli jsme v novém bytu a s tím měla jsem tolik běhání, že mně nezbylo tolik času, abych Ti psala. – Myslím ale, že jsi přesvědčen o lásce mojí mateřské, a že Ti matka to nejlepší přáti bude, a nejen na Tvůj svátek, ale po celý život Tvůj, abys byl spokojen a zdrav zůstal a aby Tě Bůh osvobodil vojenských pout. To je moje nejvřelejší přání a nás všech. Koupila jsem Ti vázaného košili; – pošlu Ti po formanu i tu vestu a starou košili, a to zrcátko a péra, a nějaké knihy Ti vypůjčím. Ty ale piš hned, neboť se táta velmi na Tebe mrzí, že mu na ten list neodpovídáš, – co Ti psal při tom fraku, a přece je to tak důležitá věc a týká se Tvoji budoucnosti; a Ty jako bys ani na to nemyslel, co a jak, a my se staráme, jak to vypadne s Tebou; a jen kvůli Tobě zůstal táta v Praze na zimu, aby po ruce byl, když by přišel na něho dotaz skrze Tebe, buď z Korutan, kam vlastně patříš k odvodu, aneb od zdejšího úřadu –. Vlastně dle zákona má Tě táta ohlásit sám – ale on by rád nějak to obešel, aby Tě nemusel hlásit ani v Praze, ani v Běláku; – ale jestli na Tebe nezapomenou a budou Tě žádat, – potom bude těžká pomoc – *jsi-li totiž schopen*. A proto máš dbát a přece se táty zeptat jak a co – a těch pár grošů si shromáždit, abys mohl alespoň jednu cestu si zaplatit do Prahy, neboť nezbývá nic jiného než lékarská protekce. – Abys za hranice utekl, nebylo by Ti nic platné bez pasu, tamodtud by Tě vydali, a do Švýcar nemáš peněz, a kdybys je i měl a tam se dostal, nesměl bysi domů se vrátit, dokud trvá rakouský zákon vojenský. – Ovšem že jsou rakouské finance tak bídné – že nesmí císař na vojnu ani pomyslit, ale co platno, odvádět k vojsku přece budou, vezmi kde vezmi; – ono se lecco mluví, že vypukne všeobecná revoluce, že

N. – a Itl. – národy vysvobodí – že se nikdo neodváží vojnu vést proti spojené Itálii a N. – který je podporuje, jakož i Anglicko – a Rakous že nemá žádného upřímného spojence, na kterého by se spolehnouti mohl. Že ho Rus ani Prus nechce za spojence, to dokázal kongres varšavský i teplický – Maďaři, jakkoli dostali konstitucí, jakou žádný jiný z národů rakouských, nejsou přece spokojení, ani Horvaté, ani Srbové banátští. – Každý chce k svému, a ta konstituce je holé slovo. Císař sere do kalhot, ale nechce být posraným! Lidé nejsou tak hloupí, aby neviděli, že to je všecko klam, ty sněmy, ten rajchsrát, a celá ta konstituce že je komedie, která nebude mít takový konec, jak si mnozí myslí, ale se skončí jako ta neapolská. Lid nevěří už. – Ale to všecko jsou naděje a nemůžeme se na ně spoléhat, a musíme pomýšlet, že jsme pod rakouskou vládou! A tak, milý Karle, pomýšlej také na to a hled, abys nám co nejdřív psal, – táta pravil, že když Tobě nic na tom nezáleží, že tedy ani on se nebude o Tebe starat. – Já jsem Tě vymlouvala, že nebudeš mít na cestu, ale to víš, jak je táta divný, – hned Ti vyčítal cigára 8 kr. a posvícení, a když se o to můžeš starat, že tím více zasluhuješ, aby se na Tebe zlobil, – když se ani nezmiňuješ, dostal-li jsi list, ve kterém Ti píše, čeho se musíš obávati. – Já mluvila stranu Tebe se Staňkem a on slíbil mi, že půjde s Tebou k Willigovi, to že je kamarád jeho strýce Macháčka, který nyní zde není, ale [poslal] Staňka na Williga, který je zde ve špitále vrchním lékařem. Na tom nejvíce záleží, aby Tě moudrý lékař vyšetřil a Ti poradil, co a jak bys vymluvil, kdybysi k asentýrungu musel, a že by se třebaš i přimluvil za Tebe u toho, ku kterému bysi jíti musel. – Táta to také tak myslí, ale to víš, on mně táta nedá za pravdu, a říká tedy, že to může každý doktor udělat, aby Tě prohlídl, ale není tomu tak, vojenský zná už ty všelike finty, co se mohou vymluvit a co mnohým pomohly, a když bychom v tom ohledu byli v jistotě, – mohl by táta hledat si tu a tam protekci, a kdybych já za Tebe orodovati mohla, to víš, že bych šla, kam by mě poslali, abych Ti svobodu vyprosila, neboť peníze nemáme

na vykoupení; a kdybych je měla, těch 1200 f. dala bych Ti raději na cestu do Belgie, – kde bysi pro své umění získal a spokojen čekati mohl na převrat – Rakouska. – Jak vidím, čeká táta jen na Tvůj list a na Tvoji prosbu, aby Ti poradil, co máš dělat; píš mu hned, a kdy myslí, abys přijel, – mohlo-li by to být až o vánocích neb dříve, a na jak dlouho bysi se musel dovolit a co pánovi říct? – A konečně mohl bysi ho prosit, když by Ti odpověděl, aby Ti přispěl na cestu, ale *dříve mu psát a spolu také něco o výlohách Tvých a můžeš-li vystačit s platem.* – To mu všecko obšírně píš, on to má rád, když mu trochu pokorně přijde; a myslím, že Ti bude psát, co já Ti píšu, totiž abys přijel do Prahy a dal se vyšetřit. Musíš se táty také zeptat – na kolik dní si máš vzít dovolení; já bych ovšem myslila, o vánocích že by to bylo nejvhodnější, – ale jak táta chce. – Jen píš hned, a nemáš-li na marku, pošli ho nevyplacené, ono spíše dojde. – Když byl táta s prací hotov, přijel do Prahy, s tím úmyslem, že se zase do Bydžova vrátí, – a nechal si tam i věci. – Chtěl si zde jen inventář dodělati a novou práci s sebou vzíti. Avšak než dostal peníze a inventář, uplynulo čtrnácte dní; já jsem psala ven tátovi, že ho u sebe nemohu míti v jednom pokoji, aby si, kdyby se zde déle zdržeti měl, pokojík najmul; ale on přece přišel, a nechtělo se mu najímat pokoj, a pořád, že půjde ven, a ba zas, že tu zůstat musí, a že kvůli Tobě, a zase, že by neměla Dora od čeho živu být, a když by šel do Bydžova, že by jí nedal nic, a tak to trvalo den ode dne, a já měla samou mrzutost v domě; paní nechtěla tátu v bytu trpět a protivil se jí tabákový smrad, který tam skrze dvěře prorážel, a to víš, že táta celý den kouří. I mně se to protivilo již a byla jsem jako pitomá v tom smradu a té nečistotě. – Konečně mne paní vypověděla, a že nebude mít tři osoby v pokoji – a dělala hrozný rámus, – že se táta rozhodl vzít si byt jinde, – a Dora aby u něho byla a mu vařila, neboť mě paní nerada vypověděla a věděla [jsem], že když jí řeknu, táta že odejde, že nemusím se stěhovat. Nemohl ale najíti jeden pokoj s kuchyní, a kde byl jaký, buď byl drahý, aneb už zadán, aneb to byla díra. I rozzlobil se,

a že nechce Prahu ani vidět a Doru abych si živila a peníze mu vyplatila, co jsem utratila z pense, a že se vystěhuje se vším nábytkem do Bydžova; – druhý den zase, že nepůjde sám, že si to dokáže, že musím s ním, a takové komedie byly tu po celých pět neděl, co tu je. – Mně byl můj pokoj také drahý, ale nenašla jsem lacinější, a to víš, všecko „für ledige Herren“, i ustanovila jsem se, že zůstanu tak dlouho, až se mi trefí něco vhodnějšího, a také mne mrzelo to stěhování. Kdyby nebylo Jarouše a Dory, byla bych se odstěhovala ven do Litomyšle, ale ty zdržovali mne zde. V jednom pokoji s tátou bydlet, jak on chtěl, aby hodně uspořil, to jsem na žádný pád se nechtěla uvolit – měla jsem toho až po krk ty dva měsíce; toho smradu, plívání, kašlání, kázání hloupých každý den a výčitek, když nás musel živit a viděl, co to stojí za den, při největší skrovnosti. – I psal do Bydžova, aby mu tam našli byt, – a odpověděli mu, že tam je pokojíček za 24 f. a aby hned psal, že mu ho najmou; mezi tím časem dostal za revisí, ale novou práci nechtěli mu na venek dát. To a ta rekrutýrka, a že se mu přece jen v Bydžově na dlouho nelíbí, pohnulo ho zůstatí v Praze, a začal si hledat byt o dvou pokojích. – Ale těch bylo také namále, a v jednom bylo zima a v druhém tma a každý za 160–170 zl. r. č.; až se mu potom namátl jeden pokojíček u jednoho mašinisty za 40 f. na rok. Líbilo se mu to, bylo tam teplo a mašínista se ženou spali v kuchyni, a on celý [den] nebyl doma mimo jídla, a dovolili mu také v kuchyňce jejich vařit a použít jejich nádobí. – Ujednalo se tedy, že tam bude chodit Dora vařit a já že si budu přidávat na stravu. Druhý den, než tam šli, přinesl listonoš Morgenpost a tam byly oznámeny dva pokoje, kuchyň, sklep, půda v Baštecké ulici k stěhování o čase. – I šel tam táta i s Dorou a už nešli k mašínistovi, ale domů a musela jsem se na byt s nimi podívat – mně se to tam ale pranic nelíbilo a také se mi drahé příliš zdálo za 150 f. nových peněz a byla tam rodina velmi nečistá, všude špina, kam se obrátil. I řekla jsem, že se mi to nelíbí, že je to drahý, malý a špinavý. I mrzelo to tátou, a boje se, že nedostane už

žádný byt a že do jednoho pokoje s ním nepůjdu, – šel za několik dní zase tam a mluvil s domácím, s kterým se znají, je úředníkem při kamerálu. I slíbil tátovi, že když si ho najme, že mu dá vymalovat pokoje a všecko vyčistit; – i dal mu tedy táta zavdavek, aniž se mě ptal. Dora mu také domlouvala, aby ho nebral, taková činže, a že budeme muset kupovat nádobí, když se bude doma vařit, ale táta si z toho nic nedělal, jen když měl byt, to mu nebylo líto peněz – a nevzpomněl, že zjara zůstat tu nechce a že je nerozum pro čtvrt [roku] neb čtyry měsíce dělat si takovou výlohu. Ačkoliv se mi ten byt nelíbí, uvolila jsem se přece přes tu zimu s tátou tam bydlet, ale od něho nezáviset. Budu mu za ten pokoj, co mám sama pro sebe, 6 fr. r. č. platit a budu dávat také na oběd, co musím v hospodě dát. – Snídání a večeři obstarám si sama. Dora bude vařit, a spát bude v kuchyni, která je hezčí nežli tátův pokoj, vedle kuchyně maličký, že tam nemůže více stát než postel, stůl, skříně a kufr. – Já mám vedle tátového, a je největší, ačkoliv také ne tak velký, jako co v něm nyní jsem. Vzala jsem si ho proto, aby mohl Jarouš u mě bydlet, neboť on tam déle být nemůže, – nemá dostatek a neslouží mu už ke zdraví, což není divu. Jsem celá utrápená s tím chlapcem; poslala jsem mu šaty zimní, na které dostal, a peníze na učení dřevořezby, ale je tomu již měsíc a posud nemám odpověď — bezpochyby že si zaplatil činži a ostatní dluhy a že nemá zase nic a snad nemocen ve špitále leží. – Táta to víš že mu nic nedal a také nyní nemůže, správa nábytku, kupování leccého do hospodářství stálo ho mnoho peněz, a vidím, že ho to mrzí, že tak pospíchal na ten byt, – neboť mohli jsme nyní dostat lacinější a prostrannější. Já, tou starostí a churavostí všechna sklíčená, nemohu také mnoho pracovat, a Dora nemá také doposud ani místo, aniž jaký vydatný výdělek, a také musíme čekat, jakou odpověď dostane z Bulharska, a tak jsme strávily v samých starostech a těžkostech celý ten rok a žádná jsme nepřišly hrubě ani před bránu. Nyní zase tíží mně srdce starost o Tebe a o Jarouše, kde mu najdu dobrodince, který by mu dal na cestu domů. Dřevořezbářství

může se i zde učit, a když si s ním pár zlatých vydělá, může je obětovat na malířství a vzdělávati se kopírováním dle přírody a krásných obrazů znamenitých malířů, a když by měl tolik uhospodařeno, aby se mohl vydati na cestu, aby šel do Belgie; Mníchov není pro malíře vzor. Tak mu také radil Jaroslav Čermák, který tu předešlý měsíc byl a s kterým jsem mluvila. Pan dr. Lambl pojede ku konci tohoto měsíce do Charkova, je tam povolán co profesor anatomie. Nejde rád; ač tam bude míti skvělé postavení. Na cestu dostal 1000 rublů. Raději by byl šel do Florencie, kde ho později volili, a na velký plat. – Karel Lambl stal se ředitelem hospodářského ústavu v Chorvátsku v *Kříži*. Pan Krejčí je ředitelem reálky v Písku, ale jen na rok, až to zřídí, vrátí se do Prahy. Mladší Erben, Heyduk – mladší Tonner a Lešetický i Böhm jsou tam za učitele a mají už 300 žáků; je tam ovšem teprv nová škola a nižší jen reálka a ryze česká. A jak se Ti vede jinak, co Ti píšou ze Sagan – co Hansmann? – Jak je se šatstvem? Ferda je s tím Časem a divadlem celý poblázněný a je více v redakci než v Černém pivovaru. – Chci Nebeskému říct, aby ho připomněl na ten kabát. – Poroučej mne paní a pánovi a piš, prosím Tě proboha, *hned* –! – Kdyby se něco strhlo, budou rekrutýrovat nakvap a nebudou koukat na chyby, tedy musí se záhy stát, o čem jsem Ti psala.

Psaní toto *schovej nebo spal* –. Táta pozdravuje Tě a Dora přeje Ti také všechno dobré a bude Ti psát při tom balíku. Poptám se zítra u Kappra. – Jakkak frak? Dal sis ho přešít? Já jsem Ti ho jen tak nakvap spravila. – Pan Rieger žádal zase o dovolení vydávat noviny, a tentokráte myslím že mu to neodeprou, a potom nebudou jistě brát *Čas* – to mi jsou milejší Hansmannovy Noviny. – Fialovi umřela ta malá holčička. Karel bydžovský bude se také muset stavět – švagr má o něj strach a psal tátovi, ale co dělat? – Psal jsi Jarouškovi? Piš mu, to Ti povídám, bude ho to těšit! Bože, já si na něho ani pomyslit nemohu beze slzí – jak se mu tam vede chudákovi! – No buď zdráv, líbám Tě a přeju Ti i sobě veselejší budoucnost a šťastné shledání. Tvá matka

9. prosince 1860

Vašnosti!

Dostala jsem tyto dni od Jaroslava list, v němž mně zprávu dává, že se musí domů vrátiti. – Jak jsem Vašnosti řekla, nedostal od Staňka od začátku října jen 8 f.; já přidala jsem mu 2 fr. 35 kr. – aby dostal 5 pruských tolarů, a ku konci října poslala mu poslední 10 f., od té doby nic – a celý ten měsíc je bez groše a dvě činže je dlužen – paní jeho žalovala ho na policii a tam musel [pas] odevzdat a do 15. musí zaplatit dluhy, co nucen byl udělat, – a nemoha se vykážati s majetností, musí do 15. opustit Mníchov, nechce-li, aby ho poslali, jak se říká, šupem. – Slíbil jste mu podporu, – ale mimo 10 fr. – které jste dal za Staňka a které Vám vrátí – nedostal žádnou podporu, chtěl jste dříve na ukázkou obrazy – ale on nemohl je udělati, nemaje na ně peněz. Po tolik měsíců musel živ býti od 10 fr. – zlatých –, a jestli jsem kdy co dostala, byla to vždy náhoda – a žádná jistota. Psala jsem do Vídně Šebekovi, dostanu, jak doufám, tyto dni odpověď, ale on musí mít dříve pomoc a ještě dnes musím mu odpověď poslat. – Prosím Vás pro Boha a křesťanskou lásku, vypomoctě mu alespoň s 10 f. zlatými, – aby si mohl dluh zaplatit; na cestu potřebuje 40 f., to musím mu sehnat. On tam zůstat nemůže, i kdyby mu chtěl někdo podporu dát, – protože je od hladu a zimy churav. – Dostanu-li z Vídně víc, než myslím, vrátím Vám s poděkováním, s čím mu vypomůžete, neboť vím, že nemáte peněz, – ale Vám půjčí přece někdo, ale kde to já mám v rychlosti vzít. – Prosím Vás tedy, učiňte milosrdný skutek, já Vám zůstanu, co živa budu, vděčnou. –

Vaše přítelkyně Božena

Byla bych sama přišla, ale jsem churava.

V Praze dne 9. prosince 860

Důstojný pane!

Dostala jsem včera list od Jaroslava; píše mně, že se musí domů navrátit, že tam déle vydržet nemůže při takové podpoře, která mu nestačí jen na činži, světlo a snídání; na stravu že nemá jen na několik dní, co já mu přidám, a to nic teplého; nohy že má oznošené, an na topivo nemá, a do školy že chodit nemůže, poněvadž nemá na potřebné věci peněz. – Naříká si na slabotu a že ho bolívá hlava a žaludek od hladu a zimy.

Jak jsem řekla, důstojný pane, když jste byl zde v Praze, že se mu zle vede, že má bídu, pravil jste, aby Vám poslal ty kopie, ne kvůli Vám, ale kvůli druhým velebným pánům, a že byste zase něčím přispěti mohli k dalšímu jeho vzdělání, kdybyste práce jeho dostali.

Psala jsem mu to – a píše mně, že by rád dávno je byl poslal, kdyby byl měl peníze na bedničku a od pošty, ale že je přiveze s sebou a z Prahy Vám pošle. Jednu kopii že musel prodat, ale dvě že přiveze pro Vás. Štulc sliboval mu po celý ten čas podporu, ale nedal mu dosud ani pětku. Za to, co jste Vy, důstojný pane, mu poslal, zřídila jsem mu oblek a trochu prádla, aby s tím, co měl, vydržel alespoň na půl leta, neboť tam nemilosrdně s prádlem zacházejí, tlukouce je dubovými paličkami.

Cesta stála ho 30 fl., které měl při sobě v šestáčkách, a ještě za 10 fl., aby měl na první potřeby. – Když tam přijel, musel bydleti pět dní v hospodě, nemoha dostatí byt. Teprv když se obrátil k prof. Richtrovi, na něhož byl odporučen od Purkyně, pomohl mu hledati v předměstích, až našli pokoj čistý a zdravý u jedné vdovy na Isarském předměstí za 6 fl. 30 kr. měsíčně činže, což bylo ovšem drahé. Za snídání platil měsíčně 1 fl., mléko a kousek chleba, a za oběd 15 kr. bavorských, za polévku, maso, chléb a sklenici

piva. Za prádlo 40 kr., za světlo 20 kr. a večeri obstarává si sám; k obědu chodil také do jedné hospůdky; ale ty první dni musel býti ve větší hospodě, a to ho stálo několik zlatých, ač tam neobědval, jen bydlel. Na policii musel zaplatit 1 fl. 40 kr. tax, činži zaplatil si napřed na dva měsíce, a když si koupil i náčiní, co do školy potřeboval, zbylo mu na dva měsíce na stravu; když odjížděl, slíbil mu profesor Staněk, že mu bude posílat po pět měsíců po 10 fl. r. č. Také mu stál v slově, a dokud mu je posílal, měl na činži, na světlo, na snídání a zbylo mu z toho několik krejcarů na chleba, neboť on dostal vždy jen polovic peněz po strhnutí ázia, – a to ázio proklaté připravilo ho o polovic peněz, za které mohl si zaopatřit i stravu na celý měsíc při laciném tam živobytí.

Mezi tím časem poslala jsem mu z mého výdělků všeho všude 20 fl. a dukát, který jsem dostala na památku od Bulharky, o níž jsem Vám povídala. Od pana Palackého dostala jsem, když přijel z Nizzy, 20 fl. a to jsem s ním rozdělila; platila jsem mu za psaní a dvakrát poslala jsem mu trochu oděvu, dílem obnošeného, dílem nového, a sice na zimu. Na oděv ten vzala jsem 10 fl. z peněz, co mu ku konci září pan Purkyně dal na učení dřevořezbářství. Ostatní, co přišlo, vzala jsem si k splácení na starost sama.

Dal mu pan Purkyně 50 fl., aby se učil dřevořezbářství, a že by mu potom dávali práce do Živy; a když jsem mu řekla, že musí platit za učení měsíčně 15 fl. bav., že potřebuje instrumenty, a když se má za dva měsíce tomu naučit, že musí pilně pracovat celý den, a tedy i živobytí pojištěné mít, řekl mi pan Purkyně: „Já vám více dáti nemohu, ohledněte se ještě někde, kdo by vám to zatím zapůjčil, když by se vzdělal, mohl by to snadno spláceti pracemi svými. I já jsem tak vyštudoval v Němcích.“ Vůle jeho byla dobrá, ale v nynější době, při mizerném stavu našich financí, těžko hledat peněžité podpory, a zvláště za umění. Avšak přece jsem naději neztratila; poslala jsem mu 30 fl. (15 tolarů pruských), aby si zaplatil učení na měsíc, koupil nástroje a ostatní aby upotřebil na své potřeby, skrovnou

stravu a činži. 10 fl. dala jsem mu na oděv a 10 schovala napodruhé. Mezitím psala jsem dvěma pánům, o kterých vím, že by jim lehkou bylo dáti mu 25 fl. na měsíc, aby měl pojištěné živobytí, ale nedostala jsem žádné odpovědi. Vidouc, že z toho nic nebude, psala jsem mu, aby ten měsíc do té školy chodil, že mu to bude k dobrému, ale nebude-li mít do prvního peníze na další učení, tedy aby vystoupil a zbytečně tam nechodil. I poslal mně účet a psal, že si to myslel, jak to dopadne, ale že dost se naučil i za ten měsíc, aby se panu Purkyňovi odsloužil. I neposlala jsem mu těch 10 fl. a také, co jsem na oděv dala, vrátím zpátky a Jarouš může mu 15 fl. odpracovat a já napíšu za ostatních 15 fl. článek do Živy. Ono se to zdá těm pánům velikou sumou, ale na to nepomýšlejí, že on jen polovic dostane a nyní ani tolik. Na začátku října oznámil mně prof. Staněk, že ho nemůže déle podporovati. Nový to byl pro mne zármutek; šla jsem k jedné paní a vypůjčila jsem si 5 fl. a 5 fl. od muže, který mu za celý ten čas, co tam je, jen 5 fl. dal a boty udělat dal. To bylo poslední, co jsem mu poslat mohla; an muž z Prahy na venek odejít nemohl kvůli odvodu staršího syna, musila jsem vypovědít svůj měsíční pokoj a s dcerou k němu se stěhovati. Dostala jsem honoráru 15 fl. za článek do Živy. Chtěla jsem z toho poslati Jarouškovi 10 fl., ale činže a stěhování stálo mne 14 fl., a tak nemohla jsem mu nic poslat, a tak si tam udělal dluhu za dvě činže a ostatní potřeby, které mu paní dávala, a čekal s ouzkostí a strachem na můj list, a nemoha se dočkati, psal mně, v jaké je bídě. Prosila jsem tedy Staňka, aby mu 10 fl. vypůjčil, aby neměl nouzi a hlad. I udělal mu to, ale mezi tím časem žalovala ho paní u policie, že je nemajetný a že je jí dlužen dvě činže, za světlo, prádlo, snídání a že nemá co jíst. I musel dát pas na policii a nedostane ho, dokud se nevykáže se svojí majetností a dluhy nezaplatí. Co nemajetný nesmí se tam zdržovat a 15. mu vyjde lhůta, kterou mu dali. I prosí mne proboha, abych mu sehnala na cestu a na zaplacení dluhů, aby ho neposlali s hanbou domů. Paní že ho tam ještě nechala, když jí dal těch 10 fl., co jsem poslala od Staňka.

Psala jsem dnes ráno panu Šebkovi a píšu také Vám, důstojný pane, abyste se nad ním ustrnul a s částkou mu vypomohl, aby si mohl dluhy zaplatit a pas, než bych mu na cestu poslala. Já bych nešťastná byla, kdyby ho s hanbou domů poslali, a muž by se k němu nehlásil a z domu by mne vyhnal a všichni by prstem na mne ukazovali, že jsem já vinna, ačkoliv žádný z nich se nesmíloval, když jsem za něho prosila, a otec, maje i peníze, na něho ani s grošem nevzpomněl. Ať přijde tedy raději domů, a může zase chodit do akademie a učit se dřevořezbářství zatím zde, a zjara změní-li se okolnosti, – může cestovati po Čechách a kopírovati a tak se sám vzdělávati a vydělati si tolik, aby mohl zase na některou školu se odebrati. Já také budu spokojenější a budu pilně pracovat, když mne nebude starost tížit.

Odpustte, že tak špatně píšu, nastydla jsem se na ruku a mám s ní kříž, takže těžko péro držím. Prosím Vás, důstojný pane, o brzkou odpověď.

S úctou zůstávám Vaše služebnice

Božena Němcová.

325. JILJÍMU VRATISLAVU JAHNOVI – 30. prosince 1860

P. J. Jahnovi! Navštivte mne, ráda bych s Vámi mluvila.

[Božena Němcová]

30/12

Byla bych již zavítala na Vyšehrad, ale jsem trochu churavá a sklíčená jsem všelikými starostmi i musela jsem také poslední čas každodenně býti u Riegrů.

[Božena Němcová]

Vasilovi Dimitrovi!

Přijdu k Vám zítra po desáté hodině ráno, zůstaňte doma – já musím tu svatbu přeložit – Nebeský do středy – a když budeme překládat a když budeme ráno a odpoledne neb k večeru dvě hodiny a v úterý také, uděláme to, já jsem si to už dvakrát přečetla a rozumím skoro všechno, mimo některých výrazů – půjde nám to tedy rychle. –

Udělejte mně k vůli.

Božena

V. Demetrovi!

Potřebuju Vás ke korektuře Skotovodstva – a čekám Vás buď dnes, buď zítra od 5 – do 7 hodin. Přijít musíte, nechcete-li, abych se na Vás rozhněvala. –

Pozdravujte p. Veliču a Jonču!

[Božena Němcová]